

6. Лазебник Л. Щодо теорії фінансової політики: дослідження в координатах організаційно-економічних відносин. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 9 (63). С. 51–64.
7. Лукашенко А. Розвиток фінансування альтернативної енергетики в Україні та світі. *Фінанси, облік і аудит*. 2013. Вип. 2 (22). С. 86–94.
8. Про альтернативні джерела енергії : Закон України від 20 лютого 2003 року № 555-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 155.
9. Про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлювальних джерел та якою вносяться зміни до, а в подальшому скасовуються Директиви 2001/77ЄС та 2003/30ЄС : Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 року. URL: http://saee.gov.ua/documents/dyrektyva_2009_28.pdf.
10. Про Національний план дій з відновленої енергетики на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2004 року № 902. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/902-2014-p?lang=uk>.
11. Про створення сприятливих умов продажу електроенергії, виробленої з відновлюваних енергоджерел, на внутрішньому ринку електричної енергії : Директива Європейського Парламенту та Ради 2001/77/ЄС від 27 вересня 2001 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_503.
12. Сорокин М. «Зеленые» сертификаты как инструмент перекрестного субсидирования в электроэнергетике. *Проблемы учета и финансов*. 2015. № 1 (17). С. 56–66.
13. Справочник по возобновляемой энергетике Европейского Союза. *Институт энергетики НИУ ВШЭ*. 2016. URL: <https://www.hse.ru/data/2016/12/21/1112025400/Справочник%20ВИЭ%20в%20ЕС.pdf>.

МЯКОТА К. А.,

аспірант кафедри цивільного,
адміністративного та фінансового права
(Інститут права імені Володимира Сташица
Класичного приватного університету)

УДК 347.73

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-1-33>

ЕВОЛЮЦІЯ СИСТЕМИ ВАЛЮТНОГО КОНТРОЛЮ УКРАЇНИ З ЧАСІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ДО СЬОГОДЕННЯ

Наукове дослідження присвячене аналізу розвитку системи валютного контролю починаючи з часів незалежності України і дотепер. Висвітлено сучасну модель валютного контролю, враховуючи останні зміни законодавства України.

Етапи становлення та розвитку валютного контролю у статті умовно поділено автором на чотири періоди. Перший етап припадає на 1991–1994 роки, коли в Україні починає формуватися власна система валютного регулювання та контролю. Другий етап розвитку валютного контролю України припадає на 1994–1996 роки, коли відбувається децентралізація та лібералізація валютного ринку. Третій етап розпочинається з кінця 1996 року і закінчується в кінці 1999 року, коли відбувається поступовий перехід до ринкових методів регулювання. Четвертий етап становлення системи валютного контролю починається у 2000-х роках і триває до сьогодні.

У статті зазначено, що у зв'язку з інтеграцією України до європейського співтовариства було необхідне реформування підходів до регулювання

валютного ринку, пошуку ефективних механізмів і інструментів його здійснення, а практика валютного регулювання в Україні в останні роки показала, що Національний банк України не в змозі монетарними засобами здійснювати валютне регулювання в період кризових загострень.

Тож автор дійшов висновку, що прийняття Закону України «Про валюту і валютні операції» було необхідністю для розгалуження наявної системи валютного регулювання. Водночас такі зміни були очікуваним кроком, продиктованим вимогами Європейського Союзу, оскільки єдиним нормативно-правовим актом (чинним тоді), що регулює валютні відносини, був Декрет Кабінету Міністрів «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» 1993 року.

Отже, у статті автором виділено чіткі етапи становлення і розвитку системи валютного регулювання, висвітлено сучасний стан системи валютних відносин, проаналізовано останні зміни чинного законодавства України в системі валютних правовідносин.

Ключові слова: валютний контроль, валютне регулювання, валютна політика, фінансовий контроль, контролюючі органи, лібералізація.

The scientific study is devoted to the analysis of the development of the currency control system from the time of independence of Ukraine to the present. The modern model of currency control is highlighted, taking into account the latest changes in the legislation of Ukraine.

The stages of formation and development of currency control in the article are conditionally divided into four periods. The first stage falls on 1991–1994, when Ukraine began to form its own system of currency regulation and control. The second stage in the development of currency control in Ukraine falls on 1994–1996, when the decentralization and liberalization of the foreign exchange market takes place. The third stage begins at the end of 1996 and ends at the end of 1999, when there is a gradual transition to market regulation methods. The fourth stage of the establishment of the currency control system begins in the 2000s and continues to this day.

The article states that in connection with Ukraine's integration into the European community, it was necessary to reform approaches to regulating the foreign exchange market, search for effective mechanisms and instruments for its implementation, and the practice of currency regulation in Ukraine in recent years has shown that the National Bank of Ukraine is not able to monetary means to carry out currency regulation during the period of crisis exacerbations.

Consequently, the author concluded that the adoption of the Law of Ukraine “On Currency and Currency Transactions” was a necessity for branching the existing system of currency regulation. At the same time, such changes were an expected step dictated by the requirements of the European Union, since the 1993 Cabinet of Ministers Decree “On the System of Currency Regulation and Currency Control” was the only regulatory act (in force at that time) regulating currency relations.

So, the author highlighted the clear stages of the formation and development of the system of currency regulation, highlighted the current situation in the system of currency relations, analyzed the latest changes in the current legislation of Ukraine in the system of currency relations.

Key words: currency control, currency regulation, monetary policy, financial control, controlling bodies, liberalization.

Вступ. Валютний контроль і регулювання є одним із необхідних елементів ринкової економіки, який забезпечує управління платіжним балансом України, золотовалютними резервами, валютним ринком країни тощо. Розбудова цієї сфери в Україні почалась відразу після оголошення економічної самостійності України.

Проблемам валютних відносин у науковій літературі приділяється значна увага, проте питання, пов'язані з валютним регулюванням і валютним контролем, розглядаються переважно фрагментарно.

Окремі науковці сьогодні висловлюють думки про необхідність швидкої лібералізації валютного регулювання та контролю, що зумовлено, насамперед, процесами глобалізації та євроінтеграції.

Але не можна нехтувати етапністю такого переходу. Тому для вдосконалення національної системи валютного регулювання та контролю є доцільно детальніше проаналізувати етапи еволюції ролі валютного регулювання і контролю в Україні.

Проблемі валютного регулювання та валютного контролю присвятили наукові праці такі вітчизняні фахівці, як: Є.О. Алісов, Л.К. Воронова, А.В. Джавага, Т.А. Латковська, О.П. Орлюк, В.П. Нагребельний, О.В. Покатаєва, Н.Ю. Пришва, Л.А. Савченко, О.В. Солдатенко, В.Д. Чернадчук та інші.

Постановка завдання. Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу наукових джерел проаналізувати еволюцію становлення системи валютного контролю України, дослідити останні зміни в регулюванні системи валютного контролю та сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення наявної системи.

Результати дослідження. Етапи становлення та розвитку валютного контролю умовно поділимо на чотири періоди.

Перший етап припадає на 1991–1994 роки, коли в Україні починає формуватися власна система валютного регулювання та контролю.

До формального розпаду СРСР на його території було 15 незалежних центральних банків, які здійснювали нескоординовану емісію єдиної валюти – рубля. Це призвело до ситуації, за якої кожен із банків емітував безготівкові рублі, спираючись на потреби кожної республіки й економічної політики свого уряду.

Специфічною рисою системи валютного регулювання в Україні була необхідність урахування того, що вона фактично перебувала в «зоні рубля», в якій відповідно до світового досвіду («зона долара», «зона франка», «зона фунта») передбачалося замість використання рубля як законного засобу платежу функціонування національної валюти, курс якої проти інших іноземних валют визначався, головним чином, за допомогою крос-курсу до рубля і використання рубля як резервної валюти. Всі ці ознаки були наявні тоді у валютній системі України.

Після розпаду СРСР українська економіка отримала в спадок цілу низку негативних явищ, характерних для початкового етапу розвитку валютного ринку України, серед яких слід зазначити [1, с. 25–40]:

- 1) організаційну слабкість банківської системи;
- 2) низький рівень державних валютних резервів;
- 3) кризу неплатежів у безготівковому обігу з країнами СНД, зокрема з Росією;
- 4) відсутність заборони на проведення будь-яких обмежень на продаж іноземної валюти юридичним особам і системи обов'язкового продажу іноземної валюти;
- 5) недосконалість системи контролю за проведенням валютних операцій і порядку переміщення валюти через кордон України;
- 6) широке використання іноземних валют у внутрішньому обігу, яке істотно підірвало стійкість і без того слабкої грошової одиниці – купона;
- 7) постійний дефіцит платіжного балансу у відносинах з країнами СНД і загострення економічної та енергетичної кризи.

Першим кроком до запровадження власного законодавства було ухвалення Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» 16 квітня 1991 року [12]. У вересні 1992 року було створено Валютну біржу при НБУ, на якій поступово концентрувалася валютна торгівля. Незначні обороти валютних торгів (близько 100–150 тис. дол. США на тиждень) фіксувалися на Українській фондовій біржі, поки такі операції не були заборонені Національним банком України [1,5].

Після виходу України із рубльової зони в листопаді 1992 року почала формуватися власна система валютного законодавства. 16 листопада 1992 року Указом Президента України «Про реформу грошової системи» було здійснено грошову реформу [16].

Розуміючи необхідність створення умов щодо підтримки курсу національної валюти, НБУ наприкінці 1992 року розпочав роботу зі створення офіційного валютного резерву України, структура якого була затверджена Правлінням у таких пропорціях: долар США – 40%, дойчмарка – 20%, ЕКЮ – 20%, інші валюти – 15%, золото – 5%. Попереду очікувала складна робота зі створення необхідного резерву для підтримки курсу за умов конвертованості національної валюти. Тоді все ще великі надії покладалися на можливість отримання Україною своєї частки (16,37 %) від міжнародних активів колишнього Радянського Союзу.

Першим спеціальним нормативним актом, що регулював валютні відносини, став прийнятий 19 лютого 1993 року Декрет Кабінету Міністрів «Про систему валютного регулювання та валютного контролю» [9].

Декретом було встановлено основні принципи проведення операцій із валютою України та з іноземною валютою на території України, операцій на валютному ринку, розмежовано повноваження органів влади і визначено функції банківської системи у регулюванні валютними ресурсами.

У Декреті вперше проголошено гарантоване право власності резидентів і нерезидентів на валютні цінності в країні; визначено загальні принципи володіння, користування і розпорядження валютними цінностями державою, підприємствами й організаціями, а також громадянами; встановлено основні положення порядку здійснення валютних операцій резидентами і нерезидентами.

За Декретом основним органом валютного регулювання став Національний банк України, що відповідає світовій практиці, де подібні функції здійснюють центральні (національні) банки відповідних держав.

Але порівняно із Законом СРСР «Про валютне регулювання» зазначений Декрет мав низку недоліків. По-перше, відсутня класифікація валютних операцій, яка мала істотне значення для визначення правового режиму того чи іншого виду операцій; по-друге, в Декреті не зазначено ні цілей, ні напрямків, ні форм, ні видів валютного контролю; по-третє, чітко не визначено компетенцію органів державного управління у сфері валютного регулювання і контролю [2, с. 159–170].

Другий етап розвитку валютного контролю України припадає на 1994–1996 роки, коли відбувається децентралізація та лібералізація валютного ринку.

Це новий етап розвитку валютного регулювання в Україні, суть якого полягає в подальшій лібералізації валютного ринку, встановленні єдиного обмінного курсу для готівкових та безготівкових розрахунків. Досягнення фінансової стабілізації, зокрема з допомогою відповідного валютного регулювання, дозволило у вересні 1996 року здійснити грошову реформу. Слід зазначити, що валютне регулювання наприкінці 1994–1996 років сприяло позитивним тенденціям. Наприклад:

- зросла роль Української міжбанківської валютної біржі як центру проведення валютних операцій;
- стабілізувалися попит і пропозиція іноземної валюти;
- створено значні валютні резерви та залучено 1,5 млрд дол. від МВФ;
- відбулася переорієнтація частини коштів із валютного й кредитного ринків на ринок державних цінних паперів [3, с. 250–270].

Третій етап розпочинається з кінця 1996 року і закінчується в кінці 1999 року.

Постановою НБУ «Про заходи лібералізації валютного ринку України» від 16 травня 1995 року було надано дозвіл на здійснення обов'язкового продажу як через УМВБ, так і на міжбанківському, а також скасовано викуп 10% до Офіційного резерву [13].

Поступовий перехід до ринкових методів регулювання став передумовою запровадження в обіг гривні.

2 вересня 1996 року було встановлено офіційний курс гривні до іноземних валют.

У травні 1997 року Україна заявила про приєднання до статті 8 МВФ – юридично гривня стала конвертованою валютою за поточними операціями, що передбачало зняття обмежень на здійснення валютних операцій, які обслуговують торговельний баланс держави. У зв'язку з цим було скасовано обов'язковий продаж валюти, який для підтримання курсу гривні знову було відновлено 7 вересня 1998 року [4, с. 27].

Визначальною рисою валютно-курсової політики 1997–1998 років було забезпечення керованості обмінного курсу в межах валютного коридору. Це визначило чіткіші орієнтири учасникам зовнішньоекономічної діяльності і було важливим антиінфляційним чинником.

Валютне регулювання в Україні загалом здійснювалося досить послідовно. Після введення національної валюти почала виявлятися тенденція до лібералізації. У зв'язку з кризою у валютній сфері в 1998 році відбулось посилення обмежень.

З метою запобігання подальшій девальвації курсу (особливо у вересні 1998 року – пік фінансової кризи) та забезпечення дотримання валютного коридору для підтримання стабільності внутрішнього фінансового ринку Національним банком України було вжито комплекс цілеспрямованих заходів (зокрема, адміністративних: вони мали тимчасовий характер, але дали змогу зберегти стабільність), серед яких використання інтервенцій на валютному ринку за рахунок офіційного валютного резерву.

Є різні оцінки антикризових заходів НБУ, але вони досягли поставленої мети: відновлення контролю над ситуацією на валютному ринку. Ознаками стабілізації валютного ринку в Україні також стало скорочення імпорту. В результаті впливу валюти із країни зменшився, при цьому іноземна валюта за експортними контрактами продовжувала надходити. Здійснення обов'язкового продажу валюти здійснювалося у пропорції 30% за офіційним курсом для тендерного комітету, 10% – за ринковим курсом для резервів НБУ, 10% – на валютний аукціон НБУ.

Улітку 1998 року темпи девальвації гривні пришвидшилися й поставили під загрозу стабільність національної валюти. Тож у вересні було знову відновлено обов'язковий продаж валюти у розмірі 50%.

Четвертий етап становлення системи валютного контролю починається у 2000-х роках і триває до сьогодні.

Правовий режим валютних відносин в цей період можна визначити як режим валютних обмежень. Сутність такого режиму полягає в законодавчій або адміністративній забороні, лімітуванні або регламентації операцій з валютою або валютними цінностями. Одним з важливих валютних обмежень є заборона обігу і використання готівкової іноземної валюти як платіжного засобу на території України [5, с. 28–30].

З метою створення умов для хеджування валютних ризиків клієнтів – суб'єктів господарської діяльності із січня 2003 року НБУ дозволив банкам здійснювати за дорученням і за кошти клієнтів операції з купівлі-продажу іноземної валюти і групи Класифікатора за іноземні валюти, і групи Класифікатора без наявності зобов'язань у цих валютах як на міжнародних валютних ринках, так і на міжбанківському валютному ринку.

Одночасно, зважаючи на спрямованість зовнішньої політики нашої держави на набуття членства у Світовій організації торгівлі, з метою поступового наближення до умов функціонування світових валютних ринків уповноваженим банкам дозволено здійснювати на міжнародних валютних ринках операції купівлі-продажу іноземної валюти і групи Класифікатора за іноземні валюти, і групи Класифікатора на умовах «форвард» за дорученням та за кошти клієнтів, які є суб'єктами господарської діяльності України, а від 24 жовтня 2003 року такі операції дозволено на міжбанківському валютному ринку України.

Окремі рішення Національного банку України спрямовувалися на пришвидшення зовнішньоекономічних розрахунків, а саме: скорочення з 5 до 1 дня терміну утримання коштів у гривнях на окремому аналітичному рахунку в разі їх переказу резидентами на користь нерезидентів через коррахунки банків – нерезидентів; скасування вимоги засвідчення митними органами копій митних декларацій, які надаються до уповноважених банків у пакеті підтвердних документів; скасування вимоги в частині формування банками

реєстрів на купівлю іноземної валюти, що подаються на погодження податковим органам, у разі купівлі іноземної валюти за імпорнтними операціями, якщо продукція вже ввезена на територію України.

Також було спрощено порядок, що регламентує купівлю іноземної валюти страховиками для здійснення розрахунків з нерезидентами за надані фізичним особам при виїзді за кордон.

Наприклад, від 14 березня 2003 року скасовано вимогу дотримання уповноваженими банками граничного 5% відхилення курсу гривні до іноземних валют від офіційного курсу при здійсненні операцій з купівлі-продажу готівкової валюти через каси та пункти обміну валют.

Цього ж року НБУ пом'якшив вимоги до окремих операцій, пов'язаних із кредитуванням в іноземній валюті. Зокрема, з метою поліпшення умов та пришвидшення отримання довгострокових кредитів в іноземній валюті, що залучаються уповноваженими банками від нерезидентів, спрощено процедуру реєстрації укладених ними кредитних договорів на термін понад рік.

Поряд із цим фізичним особам надано право отримувати кредити в іноземній валюті від уповноважених банків та від нерезидентів, що сприятиме повнішому задоволенню споживчих потреб.

Наступним кроком до лібералізації валютного ринку України було ухвалення Національним банком України 29 серпня 2005 року Правил торгівлі іноземною валютою, Правил проведення торговельної сесії та здійснення окремих операцій, пов'язаних з купівлею-продажем іноземних валют і банківських металів [17].

Крім того, впродовж 2005 року вдосконалювалися норми, що регламентують переміщення через митний кордон України фізичними та юридичними особами валютних цінностей: для фізичних осіб спрощено процедуру вивезення готівкової іноземної валюти та здійснення переказів іноземної валюти за межі України; для уповноважених банків спрощену процедуру ввезення банківських металів і банкнот іноземних держав.

Велике значення в подальшому розвитку валютних відносин у той період мало б прийняття Закону України «Про валютне регулювання і валютний контроль», який дав би змогу детальніше визначити види валютних операцій в Україні, правовий режим їх здійснення, правовий статус осіб, які здійснюють операції з валютними цінностями; уникнути дублювання правового регулювання одних і тих же відносин і невизначеності правового регулювання інших; визначити компетенцію усіх органів, які здійснюють державне управління в сфері валютних правовідносин [14] тощо.

Інтеграція України до європейського співтовариства вимагала реформування підходів до регулювання валютного ринку, пошуку ефективних механізмів і інструментів його здійснення, а практика валютного регулювання в Україні в останні роки показала, що Національний банк України не в змозі монетарними засобами здійснювати валютне регулювання в період кризових загострень.

Законодавче регулювання валютного ринку базується на більше ніж 100 нормативно-правових актів. Серед них найбільш вагомими є Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання та контролю», Закони України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про здійснення розрахунків в іноземній валюті», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про режим іноземного інвестування», «Про платіжні системи», «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг», Митний і Податковий кодекси України.

З метою формування нової ліберальної системи валютного регулювання прийнято Закон України «Про валюту і валютні операції» [6].

Цей Закон замінив собою розгалужену систему нормативно-правових актів, яка існувала раніше, ставши центром такого регулювання. Втратив чинність Декрет Кабінету Міні-

стрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» № 15-93 від 19 лютого 1993 року, Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» №185/94-ВР від 23 вересня 1994 року, а також низка інших підзаконних нормативно-правових актів з питань платіжної дисципліни, повернення в Україну валютних цінностей тощо.

Варто зазначити, що внесення принципових змін у систему валютного регулювання було запланованим та очікуваним кроком, продиктованими вимогами Європейського Союзу, які були висунуті раніше. Підписана Угода про асоціацію між Україною та ЄС вимагала адаптації українського законодавства до Директиви Ради ЄС 88/361/ЄЕС «Щодо імплементації ст. 67 Договору» від 24 червня 1988 року (вільний рух капіталу) та має на меті зняття будь-яких заборон в обмеженні руху капіталу, що здійснюється між громадянами, які постійно проживають у державах-членах [18].

Закон України «Про валюту і валютні операції» декларує значну лібералізацію валютних операцій та руху капіталу.

Змінено валютний контроль на валютний нагляд як систему заходів, спрямованих на забезпечення дотримання суб'єктами валютних операцій та уповноваженими установами валютного законодавства. Покладено початок переходу від системи тотального валютного контролю за кожною операцією до валютного нагляду.

Постановою правління Національного банку України від 3 січня 2019 року № 13 було затверджено «Положення про валютний нагляд» (далі – Постанова № 13), де пп. 4, 5 визначено, що Національний банк і уповноважені установи здійснюють валютний нагляд в Україні з метою встановлення відповідності здійснюваних валютних операцій валютному законодавству України, враховуючи ризик-орієнтований підхід. При цьому валютний нагляд організовує Національний банк за уповноваженими установами шляхом проведення виїзних і невиїзних перевірок уповноважених установ, їхніх структурних підрозділів, а також застосування до них заходів впливу, що відповідають порушенням, у разі виявлення порушень валютного законодавства [15].

Серед видів заходів впливу, які застосовуються до установ, варто виділити такі: письмове застереження (п. 19 Постанови № 13); рішення про обмеження, зупинення чи припинення здійснення установою окремих видів валютних операцій, зупинення ліцензії (п. 24 Постанови № 13); штраф за кожен вид порушення вимог валютного законодавства (п. 42 Постанови № 13).

Скасовано законодавчо визначені граничні строки здійснення розрахунків за експортно-імпортними операціями.

Розширено підстави для зупинення нарахування пені: виникнення форс-мажорних обставин, прийняття позовної заяви до провадження міжнародним комерційним арбітражем або прийняття уповноваженим органом відповідної країни документа про стягнення заборгованості на користь резидента в позасудовому (досудовому) примусовому порядку (наприклад, через нотаріуса) (ч. 6, 7 ст. 13 Закон України «Про валюту і валютні операції»).

Окрім того, Постановою Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2019 р. №104 затверджено «Порядок видачі висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, встановлених Національним банком України» (далі – Порядок № 104). Відповідний висновок може видавати Мінекономрозвитку за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, що здійснюються резидентами [19].

Загалом, нове валютне регулювання передбачає близько двох десятків послаблень, які мають полегшити ведення бізнесу та поліпшити інвестиційну привабливість України. У межах статті ми розглянули лише деякі з них. Основна мета Національного банку України – зняття всіх наявних обмежень і перехід до режиму вільного руху капіталу, який стане підґрунтям для полегшення ведення бізнесу та інвестиційного клімату в Україні, припливу іноземного капіталу, стійкого економічного зростання.

Висновки. Валютне регулювання та контроль є дієвим складником державного управління, що за потреби стабілізації ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках

країни передбачає посилення, а з метою зниження рівня тінізації економіки та поживлення експортно-імпорتنих операцій суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності лібералізується.

Як ми бачимо, протягом усього етапу становлення системи валютного контролю так і відбувалося.

Антикризові заходи НБУ у 1998, 2008, 2014 роках зумовлені загостренням проявів кризи та необхідністю пошуку інструментів протидії.

У контексті подолання кризових явищ НБУ впроваджує тимчасові спеціальні обмеження щодо: скорочення терміну валютного контролю; збільшення частки валютної виручки, що підлягає обов'язковому продажу; посилення вимог щодо купівлі валюти для розрахунків по імпортних операціях.

А отже, прийняття Закону України «Про валюту і валютні операції» було необхідністю для розгалуження існуючої системи валютного регулювання.

Водночас такі зміни були очікуваним кроком, продиктованими вимогами Європейського Союзу.

Загалом, нове валютне регулювання передбачає близько двох десятків послаблень, які мають полегшити ведення бізнесу та поліпшити інвестиційну привабливість України.

Основна мета Національного банку України – зняття всіх наявних обмежень і перехід до режиму вільного руху капіталу, який стане підґрунтям для полегшення ведення бізнесу та інвестиційного клімату в Україні, припливу іноземного капіталу, стійкого економічного зростання.

Головною відмінністю нового закону від раніше чинної системи валютного контролю є те, що Закон «дозволяє все, що прямо не заборонено законом», а раніше чинна система «дозволяла все, що дозволено законом».

Однак, в «новій» системі валютного контролю на фоні значних пом'якшень для громадян та підприємців – НБУ та банкам надається широка дискреція в частині валютного нагляду (НБУ залишив за собою право установлювати тимчасові обмеження в ручному режимі при виникненні кризових ситуацій до 6 місяців (і з можливістю їх продовження), також деякі норми висвітлені «розмито», що може серйозно ускладнити на практиці реалізацію принципу «дозволено все, що прямо не заборонено» (наприклад, можливість (хоч і з підзвітністю) вводити обмежувальні заходи, вимоги до підтверджувальних документів та ін.).

Отже, на нашу думку, для збереження шляху лібералізації системи валютного контролю та регулювання необхідно напрацювати нормативно-правову базу до вже чинного закону (зокрема, підзаконних актів) та, найголовніше, подивитись на практиці, як реалізовується новий закон із метою можливості збереження обраного шляху змін.

Список використаних джерел:

1. Кравченко Л.М., Шапошников О.О. Валютне регулювання і валютний контроль в Україні : навч. посібник. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2001. 102 с.
2. Береславська О.І. Валютна політика України: теорія та практика : монографія / Держ. податк. адмін. України та ін.
3. Рунева С.Л. Зовнішнь-економічна діяльність в Україні : навч. посібник. Київ, 2014. 290 с.
4. Боришкевич О.В. Валютне регулювання та контроль : навч. посіб. ; заг. ред. О.В. Боришкевич; Державний вищий навчальний заклад «Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ : КНЕУ, 2008. 400 с.
5. Кабанець О.І., Кольга В.Д. Валютне регулювання та контроль в Україні. Київ, 2000. 222 с.
6. Про валюту і валютні операції від 21 червня 2018 року № 2473-VIII. 2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19>.
7. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України : затв. Постановою Правління Національного банку України від 1 березня 2018 року № 19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0019500-18>.

8. Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України : затв. Постановою Правління Національного банку України від 13 грудня 2016 року № 410. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0410500-16>.
9. Про систему валютного регулювання і контролю : декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 року № 15-93. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/15-93>.
10. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page.
11. Чернявська К.В. Валютна лібералізація в Україні в умовах інтеграції до Європейського Союзу. 85 Студентська наукова конференція «Інноваційний прорив України : креативні ідеї та проекти» / КНЕУ імені В. Гетьмана. 2018. URL: <https://bit.ly/2sqXFCX>.
12. Про зовнішньоекономічну діяльність від 16 квітня 1991 року № 959-ХІІ. 1991. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
13. Про заходи лібералізації валютного ринку України : затв. Постановою Правління Національного банку України від 16 травня 1995 року № 119. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0119500-95>.
14. Духовна О.В. Валютний контроль по-новому: що змінилося? *Юридична газета online, всеукраїнське щотижневє професійне видання*. Київ, 2019.
15. Положення про валютний нагляд : затв. Постановою Правління Національного банку України від 3 січня 2019 року № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-19>.
16. Про реформу грошової системи : затв. Указом Президента України від 7 листопада 1992 року № 744/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549/92>.
17. Про затвердження Правил торгівлі іноземною валютою, Правил проведення торговельної сесії : затв. Постановою Правління Національного банку України від 10 серпня 2005 року № 281. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013500-19>.
18. Директива Ради ЄС «Щодо імплементації ст. 67 Договору» від 24 червня 1988 року № 88/361/ЄЕС. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_182.
19. Порядок видачі висновку щодо продовження граничних строків розрахунків за окремими операціями з експорту та імпорту товарів, встановлених Національним банком України : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 13 лютого 2019 року № 104. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/104-2019-%D0%BF>.

